

جستاری در روند تحول مفاهیم هندسه در معماری ایرانی قبل از اسلام و دوره اسلامی

اسماعیل ضرغامی^۱، حسان ملاجعفری^{۲*}

۱- دانشیار دانشکده معماری و طراحی شهری دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، e.zarghami@srttu.edu

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، h.m.jafari@srttu.edu

چکیده:

هندسه یکی از بنیان‌های هنر و معماری سنتی ایران است که در سراسر آثار فاخر به جای مانده از گذشته، می‌توان نمودهایی از آن را مشاهده کرد. در نظر دانشمندان ایرانی، اساساً هندسه به دو بخش نظری و عملی تقسیم می‌شود. بخش نظری هندسه را می‌توان با علم و حکمت طراح و بخش عملی را می‌توان با تکنیک و فن معمار در ارتباط دانست. در این پژوهش با بررسی و تحلیل مطالعات پیشین در درجه اول سعی بر شناخت ریشه‌های فکری الگوهای هندسی پیش از اسلام و تغییرات آن پس از ظهور حکومت‌های اسلامی و تأثیر این کهن الگوها بر شکل‌گیری نقش‌مایه‌های هندسی جدیدتر، شده است. در ادامه اصول استفاده از هندسه و مفاهیم استعاری در معماری مورد بررسی قرار گرفته است. پس از آن نمودهای گوناگون به کارگیری هندسه در معماری ایرانی-اسلامی و کیفیت تجلی مفاهیم در کالبد بناهای سنتی مطرح شده است. پژوهش حاضر نشان‌دهنده آن است که این اصول و الگوهای خارج شده از هندسه‌ی نظری در کنار فنون هندسه‌ی عملی در امتداد باورهای مردم و بیانی دیگر از جهان بینی آن‌ها بوده و در حقیقت میراث فرهنگی، تاریخی و هویت ایرانی به همراه آموزه‌ها و رویکردهای تأثیرگذار اسلام در هنر، سبب پیدایش آثار فاخر در قرن‌های گذشته گردیده است. همچنین اصول هندسی محدود به تزئینات نبوده و عملکردها و حتی عناصر سازه‌ای را تحت الشعاع قرار داده است و در بسیاری از موارد نیز راه‌گشای معماران در ایده‌پردازی بوده است.

واژه‌های کلیدی: هندسه، هندسه‌ی ایرانی، معماری ایرانی-اسلامی، مفاهیم و الگوها، حکمت